

მედიკი მომგზიხოს პიჩაგო გონგო

287 — 89

სსსს სსსს
287 1 89
Опись 1 89
ОД. ХР

287 1 89
ОД. ХР

დასაინიკიპულია
15.01.2025 7

სსსს სსსს
1 89
ОД. ХР

დიდი სამამულო ომის ვეტერანი აკაკი თოფურია 392-ე ქართულ მსროლელ დივიზიაში მსახურობდა 1942 წლის სექტემბრიდან ომის დასრულებამდე, ჯერ ასეულის მეთაურის მოადგილედ, შემდეგ მეთაურად. დივიზიასთან ერთად სამართა ხალხის დიდ სამამულო ომში მონაწილეობდა ჩრდილოეთ კავკასიის ფრონტზე 1942 წლის ოქტომბერ-ნოემბერში.

ამჟამად ფილოლოგიურ მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი ა. თოფურია თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის კათედრის გამგეა. იგი არის საქართველოს სსრ მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე.

392-ე დივიზია ჩრდილოეთ კავკასიის ფრონტზე 37-ე არმიის შემადგენლობაში შედიოდა. 1942 წლის 10-დან 26 აგვისტომდე იგი მოგერიებით ბრძოლებს აწარმოებდა ელზოტურ-არდონის მიდამოებში, ხოლო 26 აგვისტოდან სექტემბრის ბოლომდე შეტევას აწვდიდა. დივიზიამ, დიდ წარმატებებს მიუხედავად, ცოცხალი ძალის მძიმე ზარალი განიცადა, განსაკუთრებით მდინარე ბაქსანის გადაღობისა და მის მარცხენა ნაპირზე პლაცდარმის დაკავების დროს. სწორედ ეს იყო მიზეზი, რომ შეესვდა ერთ-ერთ უმწვავეს პრბლემად იდგა. იგი საჭიროებდა უნდა შეეცადა.

მთის და მთელ მის კალთებს ხარბობდა მთა და კალთები ეწოდებოდა, რომ იმ მთის მწვერვალზე გერმანელები იყვნენ განლაგებული და იქიდან უფაღვალეზდნენ ჩვენი ნაწილებისა თუ რიგითი მებრძოლების მოძრაობას.

ეს არც იყო დიდი სიმაღლის მთა სარდალით დასაყრდენად მდინარის პირად გაშლილ ვიწრო ველს, რომელიც სიმინდის ყანებით იყო დაფარული. ამ ყანებს ჩაუღლიდა გუნდლების, ზოგიერთის, და სხვა დასახლებული პუნქტების დამაკავშირებელი სასოფლო გზატკე-

დღეს დილიდანვე წვიმა. ბურუსი იდგა.

პირველ კალთაზე ავლამ დაეპყრნენ, რომ მტერი აქ ახლომასლო არ იყო. მინდორზე თივის ზეგნებზე იდგა. ამ ზეგნებზე მოფარებით თეული ავიყვანე ერთ ამალაზედ ზღუდვდნენ, რომლის არმოსებურ ნაპირში გრძელი კარავი აღმოჩნდა. არ ვასულა ნახვარი საათიც, გუშაგმა მაცნობა — სულ ახლოს გერმანელთა ლაზარაკი ისმის და მათი უჩვეულო მოძრაობა იგრძნობოდა.

დალუკავნებოვ დიდიძარით უკან იმავე მიმართულებით, საიდანაც ამოვიდით მთაზე, მაგრამ უკვე სველ ბალახებში ხოჯებით მოვლოდით. ღამდებოდა. კარავს სულ რაღაც ათი მეტრითაც არ მოვცოვდებით, რომ გერმანელებმა მანათობელი ავტომატებით ტყვიებით სრულა აგვეტესეს. ტყვიები პაერში, ჩვენი ზეგნით სკდებოდა. მიზანი მიღწეული იყო.

შეორე დღეს, 19 ოქტომბერს, ჩვენმა არმიულმა, ისე როგორც მთელმა 790-ე ლეგიონმა და დივიზიის სხვა შენაერთებმა, ღამით დაიწყეს შეტევა მთის

მტერი ელდა ჩვენი მახლობლად და ღამობდა ხელში ცოცხალ ჩაგდებას. ტყვიამფრქვევის, თოფის, არტილერიის სროლის ხმა მოიცვა მთელი მდამო. სწორედ ამ უჩვეულის განსაღდლის წუთებში ათასეულის მეთაური, კაპიტანი ს. მჭედლოძე ტელეფონით დამკავშირდა და მოითხოვა საბრძოლო ცნობის მიწოდება. მე დავეხასიათე ერთგულმა, მიზანმა წინსვლა შემიტევიდა.

ხარბობის მთის კალთაზე ჩვენი ათასეული თითქმის მთელი ათი დღე იცავდა თავს. ასევე იცავდნენ პოზიციებს მებრძოლები, ამ დროს ნალჩიკ უკვე ოკუპირებული იყო. მტერი ძაფიკაუსკენ მიიწვედა, იმ ადგილებსაც, რომლებიც 500-კაციანი შემცხედი რაზმით ფეხით მჭინდა გამოვლით თვემზავრის წინათ. ყაზარდ-ბალჯირთის მთებზე მომწვედელი დივიზიის მდგომარეობა თანდათან კრიტიკული და დასაბულო ხდებოდა.

30 ოქტომბერს დივიზიის შტაბის ბრძანებით შეიქმნა განსაკუთრებული დანიშნულების და-

ნამშრომელს, ლეიტენანტ კოტე ასტახაშვილს — დივიზიის ალბინისტა ჩვეუდიან, ამჟამად ფიზიკურების ინსტიტუტის კათედრის გამგეს, სპორტის დამსახურებულ მოღვაწეს და სხვას.

განთიადისა გადვალზეთ ჩვენი და სოფელი შევიდით. მალე შემოგვიერთდა ლეგიონი. გვი იალბუხისაყენ ავიდეთ. გაღაგა მივდენილით უკანაგონდ მიტოვებულ პირუტყვს, თუმცა იგი ვიცოდით, გისთვის ან რისთვის იყო ეს საჭირო.

იალბუხის მთის ძირას ალბინისტა სახლი იდგა. მას გარშემო ნაძვების ტყე ვარა, ტყეს — ევლი. თითქმის მთელ დივიზიას მოეყარა აქ თავი. პირუტყვიც უკმაყოფილო მოგოვიდეთ. ქვედა ნაყოფებს თავიანთი „უბნები“ ჰქონდათ მიჩენული. საველე სამხარეელები „ამოქმედდნენ“ პოლიტმუშაკები და აგიტატორები საუბრებს ატარებდნენ. მთავარი თემა ოქტომბრის რეკლუკიის 25 წლისთავი იყო.

10 ნოემბრის დღეა იდგა. ბარდნადა. მთა გაუვალ თოვლის დაფარა. ა. მჭედლოძემ შეგ-

თული გაზეთის „მებრძოლის“ (რედაქტორი გ. დარასელი) 1943 წლის 24 იანვრის ნომერში გამოქვეყნებულ კორესპონდენტობა-ნარკვევში „პრისსანე გადასასეული“ გავისხენებ ზოგიერთ დეტალს.

„უკანასკნელი ასასეული იგი თითქმის პირდაპირ დაკიდებდა მთას. მზე ჩადის. ყინული უფრო მკერავი, მოლბოლი ხდება. ფეხი სრიალდება. მეფრიავემ მძიმედ ამოისუნთქა, მაღლა აიხედა და შეისვენა. სადღაც ქვევით უკანასკნელმა ჯარისკაცმა მიადგა ფეხი.

— ავალთ? — იმეღის „ნახილავ გაისმა ყურთან — ავალთ, წინ, ამხანაგებო! — ეს ახალგაზრდა მთაორის მებრძოლმა ხმამ ჩაუქროლა თითოეულ მებრძოლს, ჩაუქროლა და აღფრთოვანა. თითქმის შეტევისაკენ მოყოლებდა სამშობლოსათვის ბრძოლაში დაგეგმული მთაორი თავის მებრძოლებს, საჭაროვლის გულფიცხ შეიღიშს. ნაწილი დაიძრა.

შევერვალზე ქარბუქი მძიმე-ვაგებდა.

შევერვალთან თოვლიანი ბილიკი ეგვებოდა ხეობებსა და ნაპრალებში. ჩვენი წინსვლა ვერ შეიჩერა კავკასიონის ქარბუქთანა ღამემ. გაღაგა სახელდახლოდ გავეთვებულ თოვლის საგარებში ვისვენებდით და როდესაც მოძრაობაში გახუბებულ ფეხი გავეციდებოდნენ, განავარძობდით გზას.

შეორე დღეს, დილის 10 საათისთვის უკვე სვანთის სოფელში ვიყავით. სარდალობის ამოცანა შესრულდა. ნაწილმა, ბრძოლას მეთაურობდა მთაორი გ. ნადირაძე, მამაკურად გაღაგა დიდი სიმაღლის მწვერვალი. გაღაგა საბრძოლო იარაღი, გაღაგაგანა დაჭრილები, გაიცვალა საკალაფები გზა მრავალწლოვან თოვლსა და ყინულებში და გზა გაუგადა სხვა ნაწილებს, რომლებიც მწვერვალის გაღმა, ხეობებსა და მთებში შემოქროლ მტრის ძალებს ჰკენცადდნენ და მუხის ავლდებდნენ...

საბრძოლო ცხოვრების ფურცლები

და ამ აქ გაივდით პირველად, რომ 392-ე ქართული მსროლელი დივიზია უნდა შეგდგესო. დილით გზას ფეხით გავედგით ნალჩიკსაკენ და 10 დღის შემდეგ მის ჩრდილო-აღმოსავლეთით მდებარე სოფელ ლუშენსაკამდე დაგზავნილი. აქ გაგზავნილს დივიზიის სტაბსაგა წაწილსა და ქვედანაყოფში. მე 790-ე ლეგიონის მეორე ასასეულის მეთაური ასეველი მოგვადი. ეს ლეგიონი მაშინ ყაზარდ-ბალჯირთის მთებში იყო შეზიზნული. ოქტომბრის პირველი დღეები იყო, როცა ბატალიონის მეთაურთან გამოეცხადი. მან ასეულის მეთაურობა დამაძისრა. მაშინ ჭერ კიდევ არ ეცოდი, რომ ჩვენ წინ ახლდო

ცილი. როგორც კი იქ ჩვენი ქვეითი ნაწილი, არტილერია, ფორგანი ან ცხენიანი საზარებელი გამოჩნდებოდა, ხარბობას მთის მწვერვალთან ნალბების სეტყვა წამოვიდოდა და ძირიან-ბუღიანად გლუკდა ყველაფერს. ბევრი იმსხვირლა ამ გზამ. 37-ე არმიის სამხედრო საბჭოს გაღაგაწვეტილებით ჩვენი დივიზიის, რომელსაც იმ ხანებში პოლკოვნიკი გ. ყუფჩაიძე სარდალობდა, ნაბრძანები ჰქონდა მთიდან გერმანელების განდევნა. მაგრამ მანამდე უნდა დაეხერხა მისი სამოქმედო რაიონი.

და ამ 790-ე ლეგიონის (მეთაური გიორგი ნადირაძე) მეორე ასასეულის მეთაურმა კაპიტანმა სერგო მჭედლოძემ 1942 წლის 18 ოქტომბერს დილაადრიან გამოიძინა და მიზანმა ავსულები ხარბობას მთის კალთაზე და დამდგინა მტრის საცეცხლე წერტილის განლაგება. ეს იყო პირველი სადაზვერეო დაკალება. შემოღობის იმ

ასაღებად. ჩვენი ასეული შეტევის გეგმით ბელად სწორედ იმ მიმართულებით მოხდა, რომელიც წინა დღეს მჭინდა დახვერვით, მაგრამ უკუნეთ ღამეში უცნობი თუ ნაცოთი. ადგილის გაჩინება მგელი იყო. ჩვენს მარჯვნივ და მარცხნივ შეიზივდნენ (მეთაური ს. მეფარიშვილი) და შეიქმნეს (მეთაური ა. ფანკველაშვილი) ასეულები მოქმედებდნენ. გაღაგაწვეტილებით მებრძოლებს ადგაგაღაგა ცვლება მომხდარიყო ათეულების მიხედვით, ე. ო. ჭერ ერთი ათეული ამოვიდოდა სანჯირიდან, სწრაფად გაიბრუნდა ათიოდე ნაბიჯს და კვლავ ჩაწევბოდა, მას უნდა მიჰყოლოდა მეორე, მესამე და ა. შ. მაგრამ უცებ ერთხანითი აირა გერმანული, რუსული და ქართული სიტყვები და ყველაფერი ტყვიების ზუზუნსა და დაჭრილების კენკსაწუხილში შთანთქმა. ეს მოხდა თვალის ერთ დახამამებში.

ცხადი იყო, ჩასაფრებული

მკერული ჭეფი, რომელსაც ბალჯირი მეგზურის დახმარებით ერთ დღში უნდა დაეფარა მამალი ზოგიერთიოდნენ ჩვენამდე. დავაგებინა იქ პლაცდარში და მომწვადებინა ნიადაგი მშველი ძალების მიღებისათვის. ვიწრო ბილიკებით უნდა გვევლიო, მთიდან მთაზე გადასეულიყავით.

აქ შეგვხდა პირველი ლეიტენანტ აკაკი სურგულაძის — დივიზიის შტაბის წარმომადგენელს, ამჟამად საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტს, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სსრ კავშირის ისტორიის კათედრის გამგეს, ლეიტენანტ გერმანე ზაქარაიძეს — 805-ე ლეგიონიდან, ამჟამად ისტორიულ მეცნიერებათა დოქტორის, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ისტორიის, ჩვეულოვან და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტის უფროს მეცნიერ თა-

კრიბა ქვედანაყოფილების მეთაურები და გაგაცნო ახალი ამოცანა. ჩვენი ლეგიონი რიგით პირველი იყო დივიზიაში და ამიტომ პირველს უნდა დაეწყო ლაშქრობა დონდუ-ორუნის მრისხანე გადასასეულის გაღასალაგად.

სხვა გზა არ იყო.

უკან დასახევი მოჭრილი გვექონდა.

მოუგალო და უცნობი იყო ეს მწვერვალი ომამდე ჩვეულებრივი აღმანენისათვის. გაბედულ ალბინისტებს დაედად ფეხი და განზრახათ კიდევ ტრასა გაეყავათ, მაგრამ ამ დროს მოიც დამწეებულო. ჩვენ აღმთარი ალბინისტური დამხმარე ხელსაწყო, წრიაბი, ჭოხი ან სხვა რამე საშუალება არ გვექონდა. ლაშქრობის ეს ისტორიული ფაქტი ცოცხალი შთაბეჭდილებებით პირველად არის აღწერილი ჩვენს შიგრ ამიერკავკასიის ფრონტის მეთაურბრძოლი ქარ-

392-ე ქართული მსროლელი დივიზიის სამხედრო ცხოვრების ისტორიაში 1942 წლის ნოემბერში დონდუ-ორუნის უღელსე ხოლის გადალახვა სამხედრო ისტორიკოსების შესწავლის ღონისია.

(საქონლურობი).